

Osvrt

Osvrt
3/2017

LJILJANA FILIPOVIĆ

**Kvalitet optužnica
i presuda u Bosni
i Hercegovini kao
faktor efikasnog
procesuiranja krivičnih
djela korupcije**

Kvalitet optužnica i presuda u Bosni i Hercegovini kao faktor efikasnog procesuiranja krivičnih djela korupcije

Ljiljana Filipović

Sarajevo, septembar 2017. godine

Naslov:

Kvalitet optužnica i presuda u Bosni i Hercegovini kao faktor efikasnog procesuiranja
krivičnih djela korupcije

Autorica:

Dr. Ljiljana Filipović

Izdavač:

Analitika – Centar za društvena istraživanja

Godina: 2017.

© Analitika – Centar za društvena istraživanja, sva prava pridržana.

Adresa izdavača:

Hamdije Kreševljakovića 50, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

info@analitika.ba

www.analitika.ba

Lektura:

Amela Šehović

Korektura:

Mirela Rožajac-Zulčić

Dizajn publikacije:

Branka Ilić

DTP:

Jasmin Leventić

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta “Integritet kroz pravdu: neovisni monitoring civilnog društva i procjena pravosudnog odgovora na korupciju”, koji zajednički implementiraju Centar za društvena istraživanja Analitika i Balkanska istraživačka regionalna mreža (BIRN).

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za društvena istraživanja Analitika i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

1.	O POJMU EFIKASNOSTI PRAVOSUĐA I PROCESUIRANJA KRIVIČNIH DJELA	6
2.	O KVALITETU PRAVOSUĐA I KVALITETU TUŽILAČKIH I SUDSKIH ODLUKA	8
3.	DA LI DOMAĆE KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO OMOGUĆAVA TRAŽENI KVALITET OPTUŽNICA I PRESUDA?	12
4.	KVALITET OPTUŽNICA I PRESUDA U DOMAĆOJ PRAVOSUDNOJ PRAKSI U SVJETLU EFIKASNOG PROCESUIRANJA KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE	17
4.1.	Uzorak i opseg analize	17
4.2.	Opći zaključci	18
4.3.	Uočeni propusti u sačinjavanju optužnica	19
4.4.	Uočeni propusti u sačinjavanju presuda	24
5.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	28
6.	BIBLIOGRAFIJA	30
	O AUTORICI	32

1.

O pojmu efikasnosti pravosuđa i procesuiranja krivičnih djela

Zahtjev za efikasnošću postavlja se pred gotovo svaku ljudsku djelatnost. Kada je riječ o pravosuđu, on se često svodi na zahtjev za što većim brojem sudskih odluka u što kraćem roku. Takvo pojednostavljeno i pogrešno shvatanje efikasnosti krivičnoga gonjenja nije rašireno samo kod tzv. opće javnosti. Promoviraju ga i primjenjuju mnoga tijela i pojedinci posredno ili neposredno odgovorni za funkcioniranje pravosuđa i unapređenje njegove efikasnosti. Ono se, naime, svodi na brojčane pokazatelje, pa se tvrdnja o povećanoj efikasnosti može potkrijepiti podacima o povećanom broju donesenih tužilačkih i sudskih odluka u određenom periodu i o kraćem trajanju krivičnih postupaka. Međutim, takvi prikazi povećane efikasnosti često zavaravaju jer mogu biti rezultat, naprimjer, povećanja broja tužilaca ili sudija ili orijentacije na predmete podobne za razne vrste ubrzanih postupaka. Ovakvi pristupi ne bave se kvalitetom ostvarene krivičnopravne zaštite niti značajem i složenošću okončanih predmeta. Oni ne odražavaju stvarno stanje jer zanemaruju druge komponente pojma efikasnosti koje su barem jednakog značaja kao i brojčani pokazatelji.

Preporuka o sudijama Komiteta ministara Vijeća Evrope zemljama članicama (CM/Rec (2010)12)¹ učinkovitost definira kao donošenje kvalitetnih odluka u razumnom roku nakon nepristrasnog razmatranja svih pitanja. Kvalitetna sudska odluka i nepristrasno razmatranje svih pitanja (činjeničnih i pravnih) su sastavni dijelovi tako shvaćene efikasnosti. Uostalom, samo takve sudske odluke mogu ostvariti svrhu krivičnog postupka – zaštitu društva od kriminaliteta ali i zaštitu osnovnih ljudskih prava osoba osumnjičenih, odnosno optuženih za krivična djela. Samo takve sudske odluke mogu doprinijeti vladavini prava i pravnoj sigurnosti u smislu predvidljivosti posljedica kršenja krivičnih zakona.

Slična shvatanja učinkovitosti ili efikasnosti krivičnog postupka nalazimo i u krivičnopravnoj teoriji. Krapac smatra da je “učinkovit ... onaj pravično provedeni kazneni postupak čije je vrijeme trajanja primjereno okolnostima slučaja i u kojem je nadležni sud ispravno razlučio nedužnost od krivnje optuženika te kod

¹ Preporuka CM/Rec(2010)12 je usvojena u Komitetu ministara 17. 11. 2010. godine na 1098. sastanku zamjenika ministara.

potonje izrekao zakonsku kaznenu sankciju”². Efikasnost, dakle, podrazumijeva ne samo poštivanje svih proceduralnih garancija koje jamči pravo na pravično suđenje nego i donošenje pravilne sudske odluke, tj. one u kojoj je sud ispravno odlučio o krivnji optuženog. Drugim riječima, “ostvarenje efikasnosti mora biti u okviru zakonitog i pravičnog postupka”³.

Prema tome, neophodno je baviti se i drugim komponentama efikasnosti pravosuđa i krivičnih postupaka kako bismo podigli njen nivo. Kvalitet tužilačkih i sudskih odluka svakako je jedna od tih komponenti.

² Davor Krapac, “Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku” *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63, br. 1 (2013), str. 5–70.

³ Hajrija Sijerčić-Čolić i sar., *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Vijeće/Savjet Evrope; Evropska komisija, 2005), str. 73.

2.

O kvalitetu pravosuđa i kvalitetu tužilačkih i sudskih odluka

Kada se govori o kvalitetu nekog proizvoda, usluge ili djelatnosti, uvijek se misli na određene njihove karakteristike koje ih čine više ili manje podobnim da ostvare njihovu namjenu ili svrhu. U tom smislu se govori i o kvalitetu pravosuđa i kvalitetu tužilačkih i sudskih odluka. Ali, kao i kod nekih drugih ljudskih aktivnosti, mjerenje kvaliteta pravosuđa vrlo je kompleksan zadatak. Postavlja se ne samo pitanje kako mjeriti nego, prije svega, šta mjeriti.

U dokumentu Evropske komisije za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) iz 2016. godine pod nazivom “Mjerenje kvaliteta pravosuđa”⁴ ukazano je na to da se, u uskom značenju, kvalitet pravosuđa često shvata isključivo kao “kvalitet pravosudnih odluka”, te da se, u širem smislu, on proteže i na bitne aspekte načina na koji je osigurano pružanje pravosudnih usluga. Pored toga, u tom dokumentu se ističe i da, u globalnijem smislu, kvalitet pravosuđa nije svediv na navedeno, nego da također podrazumijeva sve aspekte koji imaju ulogu u dobrom funkcioniranju pravosudnog sistema a koji se uobičajeno ocjenjuju na osnovu percepcije korisnika.⁵ Model mjerenja kvaliteta pravosuđa koji je predložen u tom dokumentu strukturiran je na tri nivoa: postupci/odluke, rezultati, percepcija korisnika.⁶ Kvalitet postupaka i odluka nalazi se, dakle, u osnovi te strukture. U dokumentu se naglašava da je, za razliku od mjerenja rezultata, za mjerenje kvaliteta odluka vrlo teško odrediti mjerila,⁷ ali se zaključuje da se bitni elementi unutrašnjega kvaliteta jedne jurisdikcije nalaze u članu 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), koji utvrđuje standarde pravičnog suđenja⁸.

Još jedan dokument neposredno posvećen kvalitetu sudskih odluka, nastao u okviru Vijeća Evrope – Mišljenje br. 11 (2008) Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCJE) o kvalitetu sudskih odluka upućeno Komitetu ministara Vijeća

⁴ Commission européenne pour l'efficacité de la justice (CEPEJ), Mesurer la qualité de la justice, CEPEJ(2016)12 (Strasbourg: CEPEJ, 7. 12. 2016), usvojeno na 28. plenarnom zasjedanju CEPEJ-a.

⁵ Ibid., § 15. i 16.

⁶ Ibid., § 18.

⁷ Ibid., § 20.

⁸ Ibid., § 23.

Evrope⁹ – polazi od stava da je kvalitetna sudska odluka glavna komponenta kvaliteta pravne zaštite. Prema tom dokumentu, kvalitetna je ona odluka koja postiže korektan rezultat – u mjeri u kojoj to materijal dostupan sudiji omogućava – i to, pošteno, žurno, jasno i konačno.¹⁰ U Mišljenju se ukazuje na to da su vanjski činioci kvaliteta sudskih odluka: stanje zakonodavstva, raspoloživi ljudski i materijalni resursi, kvalitet pravne izobrazbe ne samo sudija nego svih koji sudjeluju u sudskom postupku,¹¹ a unutrašnji činioci: profesionalizam sudija, način postupanja i vođenja glavne rasprave, te elementi inherentni odluci¹². Iz prezentacije unutrašnjih činilaca može se zaključiti da je za autore Mišljenja osnovni kvalitet koji sudska odluka treba imati – uvjerljivost. Stranke i društvo u cjelini moraju sudsku odluku doživjeti kao rezultat ispravne primjene pravnih pravila, pravičnog postupka i valjane činjenične ocjene i ona mora biti izvršna.¹³ Savjesna i pravilna ocjena dokaza i utvrđenje činjenica i pravilna primjena prava (procesnog i materijalnog) suština je pojma kvalitetne sudske odluke. Osim što se ukazuje na to kako se postupak treba voditi kako bi se ispunile pretpostavke za donošenje kvalitetne sudske odluke, u Mišljenju se posebna pažnja posvećuje unutrašnjim karakteristikama koje osiguravaju da zakonita i pravilna sudska odluka bude kao takva primljena od stranaka i javnosti uopće. U najkraćem, sudska odluka najprije mora biti razumljiva, napisana jasnim i jednostavnim jezikom, kako bi je razumjeli i stranke i široka javnost.¹⁴ Sudske odluke u načelu moraju biti obrazložene.¹⁵ Obrazloženje je zaštita od arbitrarnosti i ono treba omogućiti strankama da razumiju i prihvate odluku.¹⁶ Iz tog razloga, obrazloženje mora biti dosljedno, jasno, nedvosmisleno i neprotivrječno, ono treba slijediti razloge koji su sudiju doveli do odluke.¹⁷ Ono mora odražavati postupanje sudije u skladu sa načelima koje je formulirao Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) – poštivanje prava na odbranu i prava na pravično suđenje.¹⁸ Obrazloženje mora dati odgovor

⁹ Konsultativno vijeće evropskih sudija (CCJE), Mišljenje br. 11 (2008) Savjetodavnoga vijeća evropskih sudaca (CCJE) o kvaliteti sudskih odluka upućeno Odboru ministara Vijeća Europe, CCJE(2008)5 (Strasbourg: CCJE, 18. 12. 2008).

¹⁰ Ibid., Uvod, § 2. i 3.

¹¹ Ibid., Dio I. Čimbenici kvalitete sudskih odluka, A. Vanjsko okružje: zakonodavstvo i ekonomski i socijalni kontekst, § 10–19.

¹² Ibid., Dio I. Čimbenici kvalitete sudskih odluka, B. Unutarnje okružje, profesionalizam, postupak, suđenje (glavna rasprava) i odluka, § 21–56.

¹³ Ibid., § 31.

¹⁴ Ibid., § 32.

¹⁵ Ibid., § 34.

¹⁶ Ibid., § 35.

¹⁷ Ibid., § 36.

¹⁸ Ibid., § 37.

na zahtjeve, stavove i prigovore stranaka.¹⁹ U njemu moraju biti razmotrena činjenična i pravna pitanja bitna za spor, što obuhvata i ocjenu dokaza i primjenu odgovarajućih odredaba nacionalnog, evropskog i međunarodnog prava ali i sudske prakse.²⁰ Tumačenje prava u sudskoj odluci mora biti u skladu s pravilima o tumačenju.²¹ Sudije su obavezne unapređivati i razvijati pravnu sigurnost²² i dosljedno primjenjivati pravo. Kada sud odluči odstupati od prethodne sudske prakse, to u odluci mora biti jasno navedeno.²³

Konsultativno vijeće evropskih tužilaca (CCPE) bavilo se, pak, kvalitetom tužilačkih akata. O njemu se govori u Mišljenju broj 11 CCPE o kvalitetu i efikasnosti rada tužilaca, uključujući u to i borbu protiv terorizma i teškog i organiziranoga kriminala.²⁴ Ukazujući najprije na to da kvalitet i efikasnost rada tužilaca ne zavisi samo od njihovih radnih sposobnosti nego i od vanjskog okruženja (pravnog okvira i nacionalne pravne tradicije, resursa, djelovanja javnosti i vanjskih utjecaja)²⁵, CCPE potom analizira faktore u okviru unutarnjeg okruženja (strateška vizija, upravljanje ljudskim resursima, upravljanje tužilaštvom i upravljanje predmetima)²⁶. U Mišljenju se ističe da kvalitet akata tužilaca zavisi naročito od njihovog kontinuiranog obrazovanja.²⁷ Kvantitativni indikatori kao takvi (broj predmeta, dužina trajanja postupka itd.) ne bi trebali predstavljati jedini prikladan kriterij za evaluaciju efikasnosti rada tužilaštva i/ili pojedinog tužioca.²⁸ Njih je potrebno dopuniti kvalitativnim kao što su adekvatnost i pomnost istrage, prikladnost upotrebe dokaza, preciznost izgradnje tužilačkog predmeta, profesionalnost ponašanja na sudu itd.²⁹ U okviru procjene stepena brzine gonjenja neophodno je voditi računa o garancijama predviđenim članom 6. EKLJP-a.³⁰ Svaka odluka koju donese tužilac mora uključivati: objektivnost i nepristrasnost (uz poštivanje principa pravne države, integriteta krivičnog pravosuđa, prava na

¹⁹ Ibid., § 38.

²⁰ Ibid., § 42–44.

²¹ Ibid., § 48.

²² Ibid., § 47.

²³ Ibid., § 49.

²⁴ Conseil Consultatif des Procureurs Européens (CCPE), Avis n° 11 (2016) du Conseil consultatif de procureurs européens sur la qualité et l'efficacité du travail des procureurs, y compris dans la lutte contre le terrorisme et la criminalité grave et organisée, CCPE(2016)3F (Strasbourg: CCPE, 18. 11. 2016).

²⁵ Ibid., § 11–22.

²⁶ Ibid., § 23–57.

²⁷ Ibid., § 25.

²⁸ Ibid., § 38.

²⁹ Ibid., § 39.

³⁰ Ibid.

pravičan postupak i zabrane diskriminacije),³¹ iscrpnost (tužiočeve odluke trebaju biti rezultat zrelog razmišljanja, donesene nakon istraživanja dokaza i na štetu i u korist osumnjičenog, zasnovane na ozbiljnim, jasnim i kompletnim dokazima, koji se mogu razumno smatrati vjerodostojnim i prihvatljivim; tužiocu trebaju odbiti korištenje dokaza koji su rezultat ozbiljnog kršenja ljudskih prava, vodeći pri tome računa i o proporcionalnom angažiranju resursa),³² obrazloženje (rad tužilaca mora se zasnivati na jasnom rasuđivanju i analizi, uz vođenje računa o cjelini dokaza i ispitivanju činjenica i drugih otkrića do kojih se došlo tokom istrage i od stranaka, pri čemu svaka odluka ili radnja tužioca mora biti u skladu sa zakonom i dokazima, odluke i mjere koje preduzme tužilac moraju biti opravdane na jasan i koherentan način, nedvosmisleno i neprotivrječno),³³ jasnoću (svaki akt tužioca mora biti razumljiv svima kojima je upućen)³⁴ i razmjenu informacija i saradnju (tokom istrage tužiocu trebaju efikasno razmjenjivati informacije s kolegama i istražnim organima kako bi izbjegli dupliranje posla i kompletirali napore drugih tužilaca)³⁵. Kvalitet tužilačkog rada pa i kvalitet tužilačkih odluka procjenjuje se, dakle, na osnovu brojnih faktora, od kojih mnogi nisu egzaktно mjerljivi, ali čije je odsustvo pri vođenju istrage i podizanju optužnice vrlo lako vidljivo u kasnijim fazama krivičnog postupka.

³¹ Ibid., § 48. i 49.

³² Ibid., § 50. i 51.

³³ Ibid., § 52.

³⁴ Ibid., § 53.

³⁵ Ibid., § 54–57.

3.

Da li domaće krivično zakonodavstvo omogućava traženi kvalitet optužnica i presuda?

Optužnica i presuda imaju različite zadatke koje trebaju ispuniti. Optužnica je akt nadležnog tužioca kojim on ostvaruje funkciju krivičnoga gonjenja. Njome se određena krivična stvar iznosi pred sud. Optužnicom tužilac određuje za koje djelo i koje krivično djelo tereti određenu osobu. Time ne samo da od suda zahtijeva donošenje presude kojom će se optuženi oglasiti krivim, nego i osumnjičenog, odnosno optuženog upoznaje sa razlozima i prirodom optužbe protiv njega,³⁶ što je pretpostavka za efikasno vršenje prava optuženog na odbranu. Optužnicom, dakle, ne samo da se pokreće krivičnopravni spor pred sudom, nego i određuje predmet suđenja. Presuda je, pak, odluka suda kojom se rješava određeni krivičnopravni spor između dvije ravnopravne stranke. Ona treba dati odgovore na navode iz optužnice i navode odbrane.

Da bi ostvarila svoju svrhu, optužnica mora ispuniti određene materijalnopravne i formalnopravne zahtjeve. Ona treba predstavljati rezultat istrage tokom koje su prikupljeni dokazi o postojanju osnovane sumnje da je osoba koja se optužuje učinila određeno krivično djelo. Stoga, materijalnopravni kvalitet optužnice zavisi od kvaliteta dokaza koji su prikupljeni u toku istrage, ali ne samo onih koji terete osumnjičenog. Iako domaće zakonodavstvo ne propisuje izričito pravo osumnjičenog da tokom istrage predlaže pribavljanje određenih dokaza, optužnica se ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan,³⁷ koji se, pak, ima pravo izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist.³⁸ Istovremeno, tužilac je dužan s jednakom pažnjom ispitivati i utvrđivati kako činjenice koje terete osumnjičenog tako i one koje mu idu u korist³⁹.

³⁶ “Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama”, *Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori* 6/99, član 6, stav 3, tačka a).

³⁷ “Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKPFBiH)”, *Službene novine FBiH* 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14, član 240, stav 3. U ovom radu, pozivanje se vrši na odredbe ZKPFBiH, ali su istovjetne odredbe sadržane i u Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske i Zakonu o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

³⁸ ZKPFBiH, član 92, stav 2, tačka c).

³⁹ Ibid., član 15, stav 2.

Iz toga proizlazi zakonska obaveza tužioca da u toku istrage provjeri odbranu osumnjičenog i pribavi dokaze koji mu idu u korist. Ispunjenje ove obaveze trebalo bi značajno doprinijeti kvalitetu optužnice jer se ona, u tom slučaju, ne bi zasnivala na jednostrano pribavljenim dokazima, čime bi se omogućilo i efikasnije vođenje glavnog pretresa.

Međutim, kvalitet pribavljenih dokaza tokom istrage ne zavisi samo od njihove spoznajne vrijednosti, odnosno od toga koliko informacija o krivičnom djelu i učinitelju oni sadrže, nego i od toga da li će se moći koristiti u cilju s kojim su prikupljeni. Sud ne može svoju presudu zasnivati na nezakonitim dokazima⁴⁰. Zato kvalitet optužnice zavisi i od toga da li je ona zasnovana na dokazima koji su zakonito pribavljeni, tj. u skladu s formalnim zakonskim pravilima. Domaće krivično zakonodavstvo propisuje formu u kojoj se pojedini dokazi moraju pribaviti, odnosno izvesti. Zanemarivanje od strane tužioca stroge zakonske forme pri pribavljanju dokaza podriva samu optužnicu i dovodi u pitanje efikasnost krivičnoga gonjenja.

Ostvarenje procesne uloge optužnice osigurava se i zakonskim odredbama koje se odnose na sadržaj optužnice. One osiguravaju određenje osobe koja se optužuje u optužnici, djela i krivičnog djela za koje se tereti, a time i predmeta dokazivanja na glavnom pretresu.⁴¹

Osiguranju nužnoga kvaliteta optužnice posvećen je i institut potvrđivanja optužnice. Domaće procesno zakonodavstvo propisuje da sudija za prethodno saslušanje najprije provjerava formalnu ispravnost optužnice,⁴² a, potom, postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti⁴³. Utvrđuje se ne samo da li dokazi dostavljeni uz optužnicu ukazuju na postojanje osnovane sumnje da je osoba koja se optužuje učinila radnje za koje se tereti, nego i da li te radnje sadrže obilježja krivičnog djela, jer se osnovana sumnja u smislu našeg krivičnog zakonodavstva uvijek odnosi na izvršenje krivičnog djela⁴⁴. Stoga je kvalitet činjeničnog opisa djela u optužnici već u ovoj fazi postupka optuživanja od presudnog značaja za efikasno krivično gonjenje. Zakonske odredbe preciziraju njegov sadržaj. Činjenični opis djela mora sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizlaze zakonska obilježja određenog krivičnog djela.⁴⁵ Kvalitet ovog dijela optužnice od presudnog je značaja za cijeli tok krivičnog postupka. Njime se određuje predmet suđenja, pa se presuda može odnositi samo na osobu koja je optužena i samo na djelo koje je predmet optužbe

⁴⁰ Ibid., član 11.

⁴¹ Ibid., član 242, stav 1.

⁴² Ibid., član 243, stav 1.

⁴³ Ibid., član 243, stav 3.

⁴⁴ Ibid., član 21, tačka m).

⁴⁵ Ibid., član 242, stav 1, tačka c).

sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici.⁴⁶ Zakonske odredbe o izmjeni optužbe na glavnom pretresu⁴⁷ omogućavaju tužiocu da se stara o takvom kvalitetu činjeničnog opisa djela do okončanja dokaznog postupka.

Prema tome, domaće krivično zakonodavstvo uglavnom omogućava kvalitet optužnice koji je u skladu sa njenim procesnim značajem i navedenim međunarodnim standardima, te koji je uvjet efikasnoga krivičnog gonjenja.

Isto se može reći i za odredbe koje propisuju formu⁴⁸ i sadržinu presude⁴⁹. Zakonom propisana nužna sadržina izreke presude omogućava razumijevanje odluke suda o krivičnopravnom zahtjevu. Njome se optuženi oglašava krivim ili oslobađa od optužbe ili se optužba odbija,⁵⁰ ali se i tačno određuju optuženi, djelo i krivično djelo na koje se presuda odnosi⁵¹. Sadržina izreke presude kojom se optuženi oglašava krivim je zakonom posebno određena.⁵² Te zakonske odredbe osiguravaju identifikaciju historijskog događaja na koji se odnosi presuda, te, u okviru njega, činjenica i okolnosti koje čine djelo za koje se optuženi oglašava krivim i koje sadrže obilježja određenog krivičnog djela ali i drugih činjenica i okolnosti koje su krivičnopravno relevantne na drugi način⁵³ (činjenični opis djela) te krivičnog djela za koje se optuženi oglašava krivim⁵⁴ (pravna kvalifikacija djela). Zakon propisuje da izreka presude mora sadržavati i odluke o krivičnopravnim sankcijama koje se izriču optuženom ili odluku da se on oslobađa od kazne⁵⁵. Osim odluke o glavnoj krivičnopravnoj stvari, zakon propisuje da izreka presude mora sadržavati i odluke o sporednim predmetima krivičnog postupka⁵⁶.

Izreka presude mora biti razumljiva. Nerazumljivost izreke presude, njena protivrječnost samoj sebi ili razlozima presude predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, koja, kada se na nju ukaže žalbom, dovodi do ukidanja prvostepene presude.⁵⁷

Osim što određuje da se presudom saopćavaju same odluke suda o predmetu (glavnom i sporednim) određenog krivičnog postupka, domaće krivično

⁴⁶ Ibid., član 295, stav 1.

⁴⁷ Ibid., član 290.

⁴⁸ Ibid., član 305, stav 1.

⁴⁹ Ibid., član 300. i član 305, st. 2–10.

⁵⁰ Ibid., član 297.

⁵¹ Ibid., član 305, st. 3. i 4.

⁵² Ibid., član 300.

⁵³ Ibid., član 300, stav 1, tačka a).

⁵⁴ Ibid., član 300, stav 1, tačka b).

⁵⁵ Ibid., član 300, stav 1, tačke c), d), e) i f).

⁵⁶ Ibid., član 300, stav 1, tačka g).

⁵⁷ Ibid., član 312, stav 1, tačka k).

zakonodavstvo obavezuje sud da u obrazloženju presude navede razloge za te svoje odluke. Pri tome se jednaka pažnja posvećuje činjeničnim i pravnim (materijalnopравnim i procesnopравnim) zaključcima suda. Sud je dužan u obrazloženju svoje presude određeno i potpuno iznijeti koje činjenice i iz kojih razloga uzima kao dokazane ili nedokazane, dati naročito ocjenu vjerodostojnosti protivrječnih dokaza, navesti iz kojih razloga nije uvažio pojedine prijedloge stranaka i iz kojih je razloga odlučio da se ne sasluša neposredno svjedok ili vještak čiji je iskaz pročitao, kojim se razlozima rukovodio pri rješavanju pravnih pitanja, a naročito pri utvrđivanju da li postoji krivično djelo i krivična odgovornost optuženog i pri primjenjivanju određenih odredaba krivičnog zakona na optuženog i njegovo djelo.⁵⁸ Ukoliko je optuženom izrečena kazna, sud je u obrazloženju presude dužan navesti koje je okolnosti uzeo u obzir pri odmjeravanju kazne te posebno obrazložiti kojim se razlozima rukovodio pri odluci da kaznu ublaži ili da optuženog oslobodi od kazne ili da mu izrekne uvjetnu osudu ili mjeru sigurnosti ili oduzimanje imovinske koristi.⁵⁹ S obzirom na zakonske odredbe o žalbenim osnovima,⁶⁰ jasno je da je sud dužan obrazložiti i odluku o troškovima krivičnog postupka, imovinskopravnom zahtjevu i o objavljivanju presude putem sredstava javnog informiranja.

O značaju obaveze suda da u obrazloženju presude iznese razloge za svoje zaključke govore i odredbe o žalbenim osnovima. Nedostatak razloga u presudi, odnosno nedostatak razloga o odlučnim činjenicama predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, koja dovodi do ukidanja prvostepene presude.⁶¹ Žalbe izjavljene protiv presude zbog povrede krivičnog zakona ili odluke o krivičnopравnim sankcijama mogu dovesti do preinačenja prvostepene presude.⁶² Odredbe koje se odnose na pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje kao žalbeni osnov⁶³ također obavezuju sud da potpuno i određeno iznese svoja činjenična utvrđenja i navede razloge za njih, jer se u protivnom može pojaviti sumnja u pogledu njihove pravilnosti.

Domaće zakonodavstvo propisuje pravila po kojima se izvode dokazi na glavnom pretresu⁶⁴, a kojima je cilj postići najbolje rezultate dokazivanja uz poštovanje osnovnih ljudskih prava optuženih ali i drugih učesnika u krivičnom postupku. Pored toga, relevantni zakoni određuju da sud zasniva presudu samo na činjenicama i dokazima koji su izneseni na glavnom pretresu i da je sud dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu

⁵⁸ Ibid., član 305, stav 7.

⁵⁹ Ibid., član 305, stav 8.

⁶⁰ Ibid., član 311, tačka d).

⁶¹ Ibid., član 312, stav 1, tačka k), i član 330, stav 1, tačka a).

⁶² Ibid., član 329, stav 1.

⁶³ Ibid., član 314.

⁶⁴ Ibid., članovi 276–291.

takve ocjene izvesti zaključak da li je neka činjenica dokazana.⁶⁵ Stoga je očito da domaći procesni zakoni pružaju dovoljno garancija za ostvarenje svrhe njihovih odredaba – da niko nevin ne bude osuđen, a da se učinitelju izrekne krivičnopravna sankcija pod uvjetima koje predviđa materijalno krivično zakonodavstvo⁶⁶ i time ostvari efikasno krivično gonjenje.

Domaće krivično zakonodavstvo ne sadrži posebne odredbe koje se odnose na sadržaj presude donesene na osnovu priznanja krivnje ili na osnovu sporazuma o priznanju krivnje. Stoga, njihov sadržaj mora biti isti kao kod presude donesene na osnovu održanog glavnog pretresa, ali njihov konsenzualni karakter ipak omogućava iznošenje kraćih razloga u obrazloženju presude. Kada je riječ o presudi kojom se izdaje kazneni nalog, zakon izričito određuje da njena izreka sadrži podatke kao bilo koja presuda kojom se optuženi oglašava krivim, ali da će se u obrazloženju ukratko navesti razlozi koji opravdavaju izricanje presude kojom se izdaje kazneni nalog.⁶⁷

⁶⁵ Ibid., član 296.

⁶⁶ Ibid., član 2, stav 1.

⁶⁷ Ibid., član 354, st. 1. i 2.

4.

Kvalitet optužnica i presuda u domaćoj pravosudnoj praksi u svjetlu efikasnog procesuiranja krivičnih djela korupcije

4.1. Uzorak i opseg analize

Iznesena shvatanja pojma efikasnoga krivičnog gonjenja te procesnog značaja optužnice i presude nedvosmisleno ukazuju na to da efikasnost krivičnoga gonjenja zavisi od kvaliteta optužnice i presude. Kvalitet optužnice u formalnom i materijalnom smislu ne samo da je uvjet da bi određena krivičnopravna stvar bila iznesena pred sud, nego i kontradiktornog, svestranog ali i koncentriranog raspravljanja o njoj. Pogreške u optužnici mogu dovesti do osujećenja ostvarenja cilja krivičnog postupka – zaštite društva od kriminaliteta, ali, i u slučajevima kada one ne proizvedu takve drastične posljedice, one mogu znatno otežati i prolongirati ostvarenje tog cilja. To se odnosi i na presudu kao najvažniju odluku koja se donosi u krivičnom postupku. Od njenog kvaliteta zavisi ne samo efikasnost rješavanja konkretne krivičnopravne stvari, nego i njen širi društveni utjecaj kao odgovora društva na kršenje krivičnopravnih normi.

Zapažanja iznesena u ovom odjeljku zasnovana su na pregledu 50 optužnica i 50 presuda tužilaštava i sudova različitih nivoa iz svih dijelova Bosne i Hercegovine. Riječ je o slučajnom uzorku optužnica i presuda u predmetima korupcije iz 2015. godine, a koje su prethodno analizirali eksperti koje je angažirala Analitika – Centar za društvena istraživanja iz Sarajeva – u okviru projekta koji se bavi ispitivanjem i procjenom kvaliteta pravosudnog odgovora na korupciju. U analizama su eksperti dali svoje sažete komentare o strukturi i jasnoći optužnica, potpunosti činjeničnog opisa djela u optužnicama i saglasnosti pravne kvalifikacije djela s činjeničnim opisom, te o postojanju prijedloga u optužnici za primjenu odgovarajućih mjera prema optuženom i zasnovanosti tih prijedloga na određenim zakonskim odredbama. Također, eksperti su se izjašnjavali i o strukturi presuda, konzistentnosti, nedvosmislenosti i nekontradiktornosti argumentacije suda, jasnoći s kojom su u presudama predstavljeni koraci u rezonovanju sudije koji su vodili do odluke, postojanju odgovora u presudama na tvrdnje stranaka, referiranju na relevantne pravne propise, jezičkoj i tehničkoj korektnosti presuda, obrazloženju izrečenih krivičnih sankcija i drugih mjera.

U ovom tekstu, iste optužnice i presude analizirane su i sa aspekata o kojima su se u svojim komentarima izjašnjavali angažirani eksperti, nezavisno od njihovih stavova, ali, prvenstveno, s aspekta posljedica koje su uočeni nedostaci u optužnicama i presudama imali ili mogli imati na efikasnost procesuiranja. Među analiziranim predmetima preovladavaju manje složeni i čak jednostavni predmeti koji su okončani nekom od konsenzualnih formi odlučivanja (presuda na osnovu priznanja krivnje, presuda na osnovu sporazuma o priznanju krivnje i presuda kojom se izdaje kazneni nalog). Samo u nekoliko njih bila je izjavljena žalba protiv prvostepene presude. Stoga je kvalitet analiziranih optužnica i presuda uglavnom procjenjivan s obzirom na to kakav bi bio učinak uočenih nedostataka u njima da je bila izjavljena žalba protiv prvostepene presude. Ocjena o tome zasnovana je na relevantnim zakonskim propisima i stavovima sudske prakse.

4.2. Opći zaključci

Činjenica da su predmet analize bile samo optužnice i presude a ne kompletni spisi predmeta onemogućila je relevantnu analizu komponenata pojma kvaliteta koje se odnose na ispunjenje obaveze tužioca da tokom istrage s jednakom pažnjom ispituje činjenice i dokaze koji idu u korist osumnjičenog kao i one koji su na njegovu štetu, te iste obaveze suda tokom glavnog pretresa, odnosno njegove obaveze svestranog pretresanja predmeta⁶⁸. Iz istih razloga nije bila moguća analiza da li je sud ispravno “razlučio nedužnost od krivnje optuženika”. Međutim, indikativno je da je baš kod najsloženijeg (i po obimnosti dokaznog postupka i po kompleksnosti činjeničnih i pravnih pitanja koje je uključivao) od svih predmeta čije su optužnice i presude analizirane Vrhovni sud Federacije BiH, kao drugostepeni sud, u svojoj presudi, koju je donio nakon što je sam održao pretres u konkretnom predmetu, konstatirao da, iako je optuženi čitavim tokom krivičnog postupka poricao prisvajanje novčanih iznosa, kako je navedeno u optužnici, i na istovjetan način objašnjavao zbog čega je postupio na određeni način, odbrana optuženog ni tokom istrage ni tokom prvostepenog postupka nije provjerena na odgovarajući način.⁶⁹ Nakon što je taj sud provjerio odbranu optuženog, zaključio je da nema pouzdanih dokaza da je optuženi prisvojio određene novčane iznose i oslobodio ga je od optužbe za krivično djelo za koje se teretio i za koje je prvostepenom presudom bio oglašen krivim. Međutim, od ispitivanja osumnjičenog u istrazi i njegovog iznošenja odbrane pa do provjere te odbrane na pretresu održanom pred Vrhovnim sudom Federacije BiH proteklo je šest godina. Iz odluke Vrhovnog suda Federacije BiH kojom je odlučeno o žalbama izjavljenim protiv prvostepene presude vidljivo je da je prvostepena presuda ukinuta, između ostalog, upravo

⁶⁸ Ibid., član 254, stav 2.

⁶⁹ Vrhovni sud Federacije BiH, Presuda broj 01 0 K 004803 12 KžK, 20. 4. 2015.

zbog toga što je prvostepeni sud propustio da, na prijedlog odbrane, izvede dokaze kojima bi se provjerila odbrana optuženog. Pri tome je taj sud konstatirao i da je prvostepeni sud propustio svoju odluku o odbijanju prijedloga odbrane za novim vještačenjem konkretno obrazložiti u vezi sa okolnostima zbog kojih je odbrana predložila novo vještačenje, nego je to učinio uopćenom konstatacijom da su nalazom i mišljenjem vještaka optužbe i njihovim dopunama razjašnjena sva sporna pitanja.⁷⁰

Odluke u ovom krivičnom predmetu otkrile su mogućnost postojanja jedne zabrinjavajuće pojave – da se u kompleksnim predmetima, koji zahtijevaju mnogo rada, radi ubrzanja postupka ili radi istrajavanja na početnoj tezi tužioca ili pukog nerazumijevanja tvrdnji i stavova odbrane zanemare osnovne dužnosti tužilaštva i suda – da s jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju i činjenice koje idu u korist osumnjičenog, odnosno optuženog i one koje mu idu na štetu. Analiza prvostepene presude u ovom predmetu ukazuje i na još jednu pojavu – da se konkretni prijedlozi stranaka (u ovom slučaju, optuženog), potkrijepljeni tačno određenim razlozima, odbijaju uopćenim konstatacijama, koje u stvari ne predstavljaju odgovor na konkretan prijedlog i njegove argumente. Na taj se način zakonske i konvencijske odredbe kojima se strankama garantira pravo iznošenja dokaznih prijedloga i, posebno, pravo optuženom da osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka (i vještaka) odbrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe⁷¹ čine neefikasnim i krši zakonska odredba koja sud obavezuje da u obrazloženju presude određeno i potpuno iznese iz kojih razloga nije uvažio pojedine prijedloge stranaka⁷². Osim što se time otvara mogućnost pobijanja presuda zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka⁷³ i dovodi u pitanje efikasnost krivičnoga gonjenja, presude s takvim nedostacima, kao i postupci koji su im prethodili teško mogu biti primljeni od optuženih a i od javnosti kao rezultat pravičnog postupka, savjesnog utvrđivanja činjenica i ispravne primjene materijalnog prava.

4.3. Uočeni propusti u sačinjavanju optužnica

Osim, uvjetno rečeno, materijalnoga kvaliteta optužnice, koji se ogleda u zasnovanosti njenih činjeničnih navoda na kvalitetnim dokazima pribavljenim tokom istrage, na efikasnost procesuiranja krivičnih djela pa i krivičnih djela

⁷⁰ Vrhovni sud Federacije BiH, Presuda broj 01 0 K 004803 12 Kž 2, 13. 6. 2012.

⁷¹ EKLJP, član 6, stav 3, tačka d).

⁷² ZKPFBiH, član 305, stav 7.

⁷³ Rješenjem Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 09 0 K 014123 14 Kž 11, od 8. 4. 2014. godine takav propust prvostepenog suda kvalificiran je kao nedostatak razloga o odlučnim činjenicama, odnosno kao bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312, stav 1, tačka k) ZKPFBiH, zbog koje je prvostepena presuda ukinuta.

korupcije utječe i njihova formalna usklađenost sa zakonom. Propisivanje dužnosti sudije za prethodno saslušanje da ispita da li je optužnica propisno sastavljena⁷⁴ upravo ima za cilj da spriječi iznošenje krivičnog zahtjeva tužioca s formalnim nedostacima na glavni pretres. Međutim, iz optužnica koje su bile predmet analize vidljivo je da nerijetko optužnice s formalnim nedostacima dolaze pred sud. Na efikasno procesuiranje krivičnih djela korupcije negativno se odražavaju prije svega nedostaci koji se tiču činjeničnog opisa djela.⁷⁵ Prema našem procesnom zakonodavstvu, presuda se može odnositi samo na osobu koja je optužena i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici⁷⁶. Stoga efikasnost procesuiranja značajno zavisi od kvaliteta činjeničnog opisa djela za koje se optuženi tereti.

Upućivanje na sud optužnice s činjeničnim opisom djela u kojem nedostaju činjenice i okolnosti koje se odnose na pojedina zakonska obilježja bića krivičnog djela za koje se tereti optuženi trebalo bi dovesti do donošenja presude kojom se optuženi oslobađa od optužbe pošto djelo za koje se optužuje po zakonu nije krivično djelo ili, eventualno, do osude optuženog za drugo krivično djelo. Ukoliko prvostepeni sud to propusti učiniti, takav nedostatak mora na isti način biti otklonjen odlukom drugostepenog suda. Naime, drugostepeni je sud, prilikom ispitivanja prvostepene presude povodom žalbe, dužan po službenoj dužnosti otkloniti povrede krivičnog zakona učinjene na štetu optuženog.⁷⁷ Ukoliko činjenični opis djela ne sadrži obilježja krivičnog djela za koje je optuženi oglašen krivim, drugostepeni će sud preinačiti prvostepenu presudu i optuženog osloboditi od optužbe za to krivično djelo ili će, ako su za to ispunjeni uvjeti, optuženog oglasiti krivim za neko drugo (u pravilu, blaže) krivično djelo čija su obilježja sadržana u činjeničnom opisu djela.⁷⁸ U određenim slučajevima, kada na to osnovano ukazuje žalba, presuda sa manjkavim činjeničnim opisom djela bit će ukinuta jer joj je izreka nerazumljiva, što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.⁷⁹ Očito je, prema tome, da od kvaliteta činjeničnog opisa djela u optužnici u značajnoj mjeri zavisi ishod krivičnog postupka.

Analiza optužnica pokazala je da sačinjavanje činjeničnog opisa djela, koji treba sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi, nerijetko predstavlja problem za tužioca. Tako su se među analiziranim

⁷⁴ ZKPFBiH, član 243, stav 1.

⁷⁵ Ibid., član 242, stav 1, tačka c).

⁷⁶ Ibid., član 295, stav 1.

⁷⁷ Ibid., član 321.

⁷⁸ Ibid., član 329, stav 1.

⁷⁹ Vrhovni sud Federacije BiH, Rješenje broj Kž 438/05, 22. 8. 2006, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH*, broj 1 (2007).

optužnicama našle i optužnice za krivično djelo pronevjere čiji činjenični opis nije sadržavao naznaku da je novac koji je optuženi prisvojio optuženom bio povjeren na radu, a što predstavlja konstitutivno obilježje tog krivičnog djela. Bez tog obilježja, postoji krivično djelo utaje,⁸⁰ koje je znatno blaže od krivičnog djela pronevjere. I pored tog nedostatka, optuženi su analiziranim presudama oglašeni krivima za krivično djelo pronevjere. Da je u konkretnim slučajevima bila izjavljena žalba protiv prvostepene presude, zbog nedostataka u optužnici, drugostepeni sud bi i po službenoj dužnosti morao otkloniti učinjenu povredu krivičnog zakona. U drugim, pak, slučajevima, činjenični opis djela u optužnici za krivično djelo pronevjere nije sadržavao tačno određenje predmeta prisvajanja. Usvajanje u presudi kojom se optuženi oglašava krivim takvog činjeničnog opisa djela otvara mogućnost pobijanja prvostepene presude zbog povreda prava na odbranu jer se postavlja pitanje da li je optuženi bio detaljno obaviješten o djelu za koje se tereti.⁸¹

Opasnost ukidanja zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka presuda u kojima je preuzet činjenični opis djela iz optužnica ili njihovog preinačenja zbog povrede krivičnog zakona nose i optužnice za krivična djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja u kojima je sama radnja učinjenja određena kao zloupotreba položaja ili ovlaštenja iako to nije zakonom propisana radnja učinjenja ovog krivičnog djela ili u kojima se optuženi tereti za prekoračenje službenog ovlaštenja, ali se ne navode blanketni propisi iz kojih to proizlazi.⁸² Isto se odnosi i na presude u kojima se samo preuzimaju navodi iz optužnice da je optuženi postupao protivno određenom zakonu ili propisu bez preciziranja odredbe tog propisa koja je prekršena ili u kojima se navodi da je optuženi bio odgovorna osoba bez navođenja činjenica i okolnosti iz kojih proizlazi takvo njegovo svojstvo. Ozbiljnom riziku ukidanja izlažu se i presude u kojima se preuzima tvrdnja iz optužnice da je optuženi iskoristio ili prekoračio svoje ovlaštenje bez navođenja o kojem ovlaštenju se radi, odnosno u čemu se ono sastoji ili u kojima se propušta određeno navesti da je radnjama za koje se tereti optuženi

⁸⁰ Miloš Babić, Ljiljana Filipović, Ivanka Marković i Zdravko Rajić, *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Knjiga II (Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope; Evropska komisija, 2005), str. 1671.

⁸¹ ZKPFBiH, član 312, stav 1, tačka d) i EKLJP, član 6, stav 3, tačka a). Takav stav zauzet je i u presudi Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 01 0 K 004803 12 KžK, od 20. 4. 2015. godine.

⁸² Vrhovni sud Federacije BiH u presudi broj 06 0 K 004496 16 Kž 2 od 8. 6. 2016. godine zaključio je da, pošto činjenični opis djela u optužnici ne sadrži naznaku propisa iz kojih proizlazi da je optuženi prilikom zaključivanja ugovora bio dužan pribaviti saglasnost organa upravljanja preduzećem, sam činjenični opis djela u optužnici ne sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je optuženi prekoračio svoja ovlaštenja prilikom zaključivanja ugovora.

pribavio sebi ili drugome korist, odnosno drugome uzrokovao štetu.⁸³ Slično je i s presudama u kojima se, kao ni u optužnici, ne navodi ko je oštećen preduzetim radnjama za koje se tereti optuženi ili u kojima se radnja učinjenja određuje samo njenim zakonskim pojmom bez naznačenja činjenica i okolnosti u kojima se ona sastojala i na osnovu kojih se može zaključiti da li je zaista učinjena radnja iz zakonskog pojma krivičnog djela⁸⁴. Vrlo često, analizirane optužnice ne sadrže činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi umišljajno postupanje optuženog iako se uglavnom radi o krivičnim djelima za koja zakon ne propisuje odgovornost i za nehat.⁸⁵ U ovakvim slučajevima radi se, u pravilu, o nedostacima optužnice koje ne može otkloniti sud zbog pravila o vezanosti presude za optužbu.

Druga grupa grešaka pri sačinjavanju činjeničnog opisa djela u optužnici sastoji se u njegovom opterećivanju činjenicama i okolnostima koje ne predstavljaju zakonska obilježja konkretnog krivičnog djela, a pri tome nije riječ ni o činjenicama i okolnostima od kojih zavisi primjena neke druge odredbe krivičnog zakona. I ovakve greške se negativno odražavaju na efikasnost krivičnoga gonjenja. Gomilanjem činjenica i okolnosti koje nemaju krivičnopravni značaj bespotrebno se opterećuje činjenični opis djela, čime on gubi na razumljivosti i preglednosti. Time se istovremeno usložnjava dokazni postupak na glavnom pretresu.

Tako se bespotrebno u činjeničnim opisima djela u optužnicama za krivično djelo pronevjere optuženi teretio da je postupao kao odgovorna osoba iako se za to krivično djelo ne traži to svojstvo optuženog⁸⁶ ili se u činjeničnom opisu krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja iz Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH) navodilo da je optuženi postupao u namjeri da sebi pribavi protivpravnu imovinsku korist iako ona nije element krivičnog djela.⁸⁷ Riječ je o nedostacima u optužnici koje sud može otkloniti tako što neće utvrđivati

⁸³ Prema rješenju Kantonalnog suda u Tuzli, broj Kž 165/00, od 4. 10. 2000. godine, objavljenom u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH*, broj 2/2000, činjenični opis krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja učinjenog iskorištavanjem službenog položaja mora, osim činjenica i okolnosti iz kojih proizlazi da je optuženi imao svojstvo službene osobe i da je svojom radnjom, koja je formalno u okvirima ovlaštenja te službene osobe, pribavio drugome korist, sadržavati i činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da ta radnja nije bila u interesu službe jer je u protivnom izreka presude nerazumljiva, što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.

⁸⁴ Prema rješenju Kantonalnog suda u Livnu, broj Kž 31/00, od 19. 11. 2000. godine, objavljenom u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH*, 2002/2003, izreka takve presude je nerazumljiva.

⁸⁵ Prema rješenju Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 09 0 K 016252 13 Kž 5, od 6. 11. 2014. godine, objavljenom u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH*, broj 1-2/2015, takav propust čini izreku presude nerazumljivom, što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312, stav 1, tačka k) ZKPFBiH.

⁸⁶ Babić, Filipović, Marković i Rajić, *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Knjiga I, str. 726.

⁸⁷ "Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine", *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine* 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14 i 46/16, član 383.

činjenice i okolnosti koje se ne odnose na zakonska obilježja odnosnog krivičnog djela ili od kojih ne zavisi primjena neke odredbe krivičnog zakona i koje će usljed toga izostaviti u činjeničnom opisu djela u presudi, uz obavezu da za takav svoj postupak navede razloge u obrazloženju presude. Međutim, analizirane presude pokazale su da sud nije tako postupio i da je u činjenični opis djela u izreci presude unio sve činjenice i okolnosti iz optužnice. To govori o nekritičnom odnosu sudova prema činjeničnim opisima djela u optužnici.

Određeni broj analiziranih optužnica nije propisno sastavljen ni kada su u pitanju neki drugi dijelovi optužnice. U nekima od njih nedostaje dio koji se u zakonu određuje kao “dokazi koji potkrepljuju navode optužnice”⁸⁸, u nekima se u dijelu optužnice pod tim naslovom upućuje na dio u kojem se navode prijedlozi dokaza koje je potrebno izvesti⁸⁹. U nekima nedostaje dio koji zakoni označavaju kao “rezultati istrage”.⁹⁰ Neke su umjesto tog dijela sadržavale “obrazloženje”, što je bio sastavni dio optužnica prema ranije važećim zakonima o krivičnom postupku. I pored tih formalnih nedostataka, takve su optužnice bile potvrđene od sudije za prethodno saslušanje nadležnog suda. Osim toga, izložena sadržina u okviru pojedinih navedenih zakonskih elemenata optužnice je u određenim slučajevima suprotna osnovnim principima i pravilima domaćega krivičnog postupka. U pojedinim optužnicama se, naprimjer, u dijelu koji se odnosi na prijedlog dokaza koje treba izvesti na glavnom pretresu, navode i zapisnici o ispitivanju osumnjičenog i saslušanju svjedoka iz istrage iako se ti dokazi mogu koristiti na glavnom pretresu samo pod uvjetima koji su propisani zakonom⁹¹ ili se među dokazima koji se trebaju izvesti navode i izvori saznanja o činjenicama koji nemaju karakter dokaza u smislu zakona o krivičnom postupku. Također, u dijelu optužnice koji nosi naziv “rezultati istrage” (ili, u nekim slučajevima, “obrazloženje”) navodi se sadržina dokaza pribavljenih tokom istrage. Na taj se način potpuno izigrava zakonska odredba koja propisuje da, nakon izjave optuženog o poricanju krivnje, sudija za prethodno saslušanje dokaze koji potkrepljuju navode optužnice vraća tužiocu⁹², a čiji je smisao da osigura dosljedno provođenje načela neposrednosti na glavnom pretresu.

Iako se, prema činjeničnom opisu u većini pregledanih optužnica, optuženi teretio za djelo koje je vezano uz njegovu djelatnost ili dužnost i/ili za pribavljanje krivičnim djelom imovinske koristi, u velikom broju optužnica nije bio sadržan prijedlog tužioca za izricanje sigurnosne mjere zabrane vršenja poziva, aktivnosti ili funkcije⁹³ ili mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

⁸⁸ ZKPFBiH, član 242, stav 1, tačka g).

⁸⁹ Ibid., član 242, stav 1, tačka e).

⁹⁰ Ibid., član 242, stav 1, tačka f).

⁹¹ Ibid., član 288.

⁹² Ibid., član 244, stav 4.

⁹³ KZFBiH, član 76.

Zakonska odredba o sadržaju optužnice ne propisuje da je prijedlog za izricanje određene krivične sankcije ili posebne mjere optuženom obavezan sadržaj optužnice. Za njihovo izricanje nije neophodan prijedlog tužioca. Ipak, unošenjem takvih prijedloga u optužnicu podstiče se sud da razmotri potrebu izricanja tih mjera i obavezuje da u obrazloženju presude navede razloge zbog kojih nije uvažio prijedlog tužioca.⁹⁴ Time se, dakle, u izvjesnoj mjeri može podstaći efikasnije suprotstavljanje krivičnim djelima korupcije.

4.4. Uočeni propusti u sačinjavanju presuda

Iz pregledanih presuda vidljivo je da su nedostaci u činjeničnom opisu djela u optužnici prenošeni u činjenični opis djela u izreci presude, čak i onda kada su mogli biti otklonjeni bez povrede pravila o vezanosti presude za optužbu. Iz tih su razloga te presude bile pogodne za pobijanje žalbom i, u velikom broju slučajeva, postale su pravosnažne zahvaljujući tome što žalba protiv njih nije bila izjavljena.

Presude koje su pregledane, osim nerazumljivih činjeničnih opisa djela iz već navedenih razloga pri osvrtu na optužnice, sadržavale su i druge razloge njihove nerazumljivosti kao, naprimjer, u slučaju kada je u izreci presude izostala oznaka zakonskog naziva krivičnog djela za koje je optuženi oglašen krivim i primijenjenih odredaba krivičnog zakona. Presude su, također, sadržavale i protivrječnosti u samoj izreci te protivrječnosti izreke i obrazloženja. Primjeri protivrječnosti izreke presude i obrazloženja su slučajevi kada se u izreci presude radnja učinjenja označavala kao nečinjenje službene dužnosti, a u obrazloženju kao iskorištavanje službenog položaja, ili kada se u izreci presude optuženi oglašavao krivim zbog pribavljanja koristi drugome, a u obrazloženju se navodilo da je krivično djelo učinio jer je svojim radnjama povrijedio prava drugoga. Drugi primjeri takve protivrječnosti su slučajevi kada se u izreci presude optužena oglašavala krivom kao odgovorna osoba, a u obrazloženju presude se navodilo da je tužilac izmijenio optužnicu tako što je optuženoj stavio na teret da je određene radnje preduzela kao službena osoba te su dati razlozi na osnovu kojih je sud utvrdio da je optužena imala svojstvo službene osobe, ili kada se u izreci presude optuženi oglašavao krivim za kvalificirani oblik krivičnog djela, a u obrazloženju se navodilo da je sud radnje optuženog cijenio u okviru osnovnog oblika predmetnog krivičnog djela. Protivrječnost izreke razlozima presude postojala je i u slučajevima kada se u izreci presude oštećenju dosuđivao imovinskopravni zahtjev u visini utvrđene štete u činjeničnom opisu djela, a u obrazloženju se optuženima kao olakšavajuća okolnost cijenio to što su “u cijelosti namirili štetu”, ili kada se u izreci presude optuženi obavezivao da naknadi oštećenom štetu u iznosu u kojem je nanesena,

⁹⁴ ZKPFBiH, član 305, stav 7.

a u obrazloženju se navodilo da je optuženi već započeo radnju obeštećenja oštećenog, iz čega je proizlazilo da je dio štete već naknađen. O istoj manjkavosti radilo se i u slučajevima kada se u izreci presude optuženom izricala uvjetna osuda, a u obrazloženju se navodilo da je optuženom izrečena kazna zatvora, ili kada se u izreci presude optužena oglašavala krivom za prisvajanje cigareta i druge robe, a u obrazloženju se navodilo da je optužena prisvojila novac. Izreka presude je bila protivrječna sama sebi u slučajevima kada se optuženom izricala mjera oduzimanja imovinske koristi, a oštećena se sa imovinskopravnim zahtjevom upućivala na parnicu, iako je u činjeničnom opisu djela bilo navedeno da je upravo njoj pričinjena šteta učinjenjem krivičnog djela, ili kada se oštećena sa imovinskopravnim zahtjevom upućivala na parnični postupak, iako se u činjeničnom opisu djela navodio tačan iznos pričinjene štete. Kao što je napomenuto, protivrječnost izreke presude samoj sebi ili razlozima presude predstavlja također bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.⁹⁵

Posebnu pažnju zaslužuje slučaj u kojem se u činjeničnom opisu djela navodilo da su stvari koje su bile predmet prisvajanja bile povjerene optuženom na čuvanje, a djelo je kvalificirano kao krivično djelo krađe, koje se inače sastoji u oduzimanju tuđe pokretne a pretpostavlja da stvari nisu bile u pritežanju učinitelja⁹⁶, pri čemu u pravnom opisu djela nije uopće bila navedena radnja učinjenja krivičnog djela krađe – oduzimanje tuđe pokretne stvari. Navedeno istovremeno ukazuje na protivrječnost izreke presude samoj sebi i na njenu nerazumljivost, ali i na povredu krivičnog zakona u korist optuženog.

Iako se uglavnom odnose na jednostavne predmete okončane nekim od konsenzualnih oblika odlučivanja, obrazloženja analiziranih presuda često su lišena razloga za osnovne činjenične i pravne zaključke suda. Tako je u nemalom broju takvih presuda izostalo utvrđenje ispunjenja uvjeta za prihvatanje izjave o priznanju krivnje ili sporazuma o priznanju krivnje ili za prihvatanje prijedloga za izdavanje kaznenog naloga. I onda kada je sud u obrazloženju presude konstatirao da su ti uvjeti ispunjeni, za te svoje zaključke u pravilu nije dao nikakve razloge. Gotovo nijedna od tih presuda nema izjašnjenje suda o tome da li je krivična sankcija iz sporazuma u skladu s krivičnim zakonom, iako je to neophodno utvrditi za prihvatanje sporazuma o priznanju krivnje.⁹⁷ Posebno je uočljivo odsustvo razloga koji se odnose na utvrđenje postojanja dovoljno dokaza o krivnji optuženog. U nekim od presuda uopće se ne navodi ispunjenje tog uvjeta, dok u nemalom broju presuda sud samo nabroja dokaze koje je iznio tužilac na ročištu, ali ne iznosi ni u najkraćem njihovu sadržinu kako bi potkrijepio

⁹⁵ Ibid., član 312, stav 1, tačka k).

⁹⁶ O pojmu oduzimanja tuđe pokretne stvari kao radnji učinjenja krivičnog djela krađe vidjeti u: Babić, Filipović, Marković i Rajić, *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Knjiga II, str. 1657–1658.

⁹⁷ ZKPFBiH, član 246, stav 6, tačka d).

zaključak o postojanju dovoljno dokaza o krivnji optuženog.⁹⁸ Vrlo je uočljiv, i ne samo kada je riječ o konsenzualnim formama odlučivanja, izostanak razloga zbog kojih sud nalazi da je optuženi imao svojstvo odgovorne ili službene osobe, ili da radnja za koju je oglašen krivim predstavlja iskorištavanje službenog položaja ili ovlaštenja, odnosno njihovo prekoračenje ili neobavljanje službene dužnosti, ili da je optuženi postupao s umišljajem. Gotovo nijedna od analiziranih presuda ne sadrži razloge suda kojima se rukovodio pri rješavanju osnovnog pravnog pitanja – zašto smatra da radnje za koje je optuženi oglašen krivim sadrže obilježja određenoga krivičnog djela.⁹⁹ Sve su to razlozi koje obrazloženje presude, pa i one donesene u ovim skraćenim postupcima, mora sadržavati prema izričitim zakonskim odredbama.¹⁰⁰

Obrazloženja analiziranih presuda sadrže i ozbiljne nedostatke u dijelu odluka o izrečenim krivičnim sankcijama. Vrlo često se samo nabrajaju okolnosti koje je prema zakonu sud dužan cijeniti pri odmjeravanju kazne,¹⁰¹ ali se ne navodi da li ih je sud u konkretnom predmetu cijenio kao olakšavajuće ili kao otežavajuće okolnosti, niti se navodi njihova konkretna sadržina. To, samo po sebi, izaziva sumnju u posvećenost suda odmjeravanju kazne optuženom. Uočeni su slučajevi propuštanja, protivno izričitim zakonskim odredbama, navođenja razloga za ublažavanje zakonom propisane kazne za krivično djelo za koje je optuženi oglašen krivim i, pogotovo, razloga za izricanje uvjetne osude.

Kvalitet presuda značajno potkopava iznošenje stavova suprotnih osnovnim postavkama krivičnog prava i postupka. Tako se, naprimjer, navodi da je optuženi oglašen krivim jer je sud utvrdio visok stepen osnovane sumnje, iznose se završne riječi samo jedne od stranaka, optuženi se oglašava krivim za pričinjenje štete u većem iznosu od onoga iz optužnice s obrazloženjem da je taj iznos bio u prvobitnoj optužnici, u izreci presude propušta se odrediti način izvršenja izrečene novčane kazne ako ne bude plaćena u datom roku, zaključak o postojanju umišljaja obrazlaže se nepostojanjem okolnosti koje ga isključuju kao da se umišljaj pretpostavlja, dok se naknada štete oštećenom utvrđuje kao posebna obaveza u uvjetnoj osudi bez dosuđenja u presudi imovinskopravnog zahtjeva oštećenom.

Isti učinak imaju i nedosljedna upotreba zakonske terminologije (naprimjer, navodi se da je optuženi prihvatio umjesto zaključio sporazum, da je sud usvojio

⁹⁸ Prema rješenju Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 07 0 K 005047 11 Kž 2, od 4. 5. 2011. godine takav nedostatak u obrazloženju presude predstavlja nedostatak razloga o odlučnim činjenicama i bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312, stav 1, tačka k) ZKPFBiH.

⁹⁹ Prema rješenju Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 03 0 K 006047 11 Kž, od 14. 3. 2012. godine, objavljenom u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH*, broj 1–2/2012, nedostatak razloga kojima se sud rukovodio pri rješavanju pravnih pitanja predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312, stav 1, tačka k) ZKPFBiH.

¹⁰⁰ ZKPFBiH, član 305, stav 7.

¹⁰¹ KZFBiH, član 49, stav 1.

umjesto prihvatio sporazum, da je održano ročište za prihvatanje umjesto za razmatranje sporazuma, da je sud preslušao umjesto ispitaio svjedoke) i pogreške čiji se osnov nalazi isključivo u nedovoljnoj posvećenosti pismenoj izradi presude (naprimjer, navođenje u obrazloženju presude pogrešnog imena optužene osobe ili pogrešno navođenje krivičnog djela za koje se optuženi tereti).

Na kraju, uočava se i preopširno iznošenje sadržine dokaza ili uvodnih i završnih izlaganja stranaka i branitelja u obrazloženju presude. To, pak, upućuje na nedostatak koncepcije pri pismenoj izradi presude, ali i na nesposobnost suda da jasno i sažeto iznese razloge za svoje činjenične i pravne zaključke.

5.

Zaključci i preporuke

Pregled optužnica i presuda analiziranih u okviru navedenog projekta pokazao je njihov nezadovoljavajući kvalitet. U značajnom broju slučajeva sadržaj optužnica i presuda (izreke i obrazloženja) nije u skladu sa relevantnim zakonskim odredbama. Obrazloženja presude ne omogućavaju donošenje zaključka da su presude rezultat pravično provedenog postupka i objektivnog razmatranja svih relevantnih činjeničnih i pravnih pitanja. Usljed toga, ona nemaju očekivani nivo uvjerljivosti i ne mogu ostvariti svoju širu društvenu funkciju.

Veliki broj analiziranih presuda pravosnažnost je steklo zbog toga što protiv njih nije bila izjavljena žalba, jer se radilo o manje značajnim predmetima u kojima je uglavnom izricana uvjetna osuda. To nagovještava ozbiljan problem s kojim se susreće domaće pravosuđe kada je riječ o procesuiranju težih oblika korupcije.

Uočeni nedostaci u pregledanim optužnicama i presudama nužno otvaraju pitanje profesionalnosti tužilaca i sudija. Oni mogu biti rezultat nedovoljne kompetentnosti tužilaca i sudija ili njihove nedovoljne posvećenosti predmetu. Svakako se ne može isključiti utjecaj koji na kvalitet optužnica i presuda ima njihova radna opterećenost.

Ukazuje se neophodnim pridavanje većeg značaja kvalitativnim pokazateljima pri ocjeni rezultata rada tužilaca i sudija. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, u okviru svoje obaveze da se stara za izgradnju profesionalnog i efikasnog pravosuđa, trebalo bi posvetiti više pažnje unapređenju kriterija za ocjenu kvaliteta rada tužilaca i sudija, ali i za definiranje značaja te ocjene za njihov status i karijeru.

Nezadovoljavajući kvalitet optužnica i presuda rezultat je i nedovoljne obučenosti tužilaca i sudija. Stoga bi centri za edukaciju sudija i tužilaca trebali imati konstantnu obuku (i početnu i kontinuiranu) sudija i tužilaca o vještini pisanja optužnica i presuda. Ona bi trebala obuhvatiti i studije slučaja, tj. analizu predmeta koji nisu efikasno okončani upravo zbog nedostataka u optužnicama i presudama. Sadržina uočenih nedostataka ukazuje i na potrebu kontinuirane obuke tužilaca i sudija iz materijalnog krivičnog prava, prije svega, u pogledu zakonskih bića pojedinih krivičnih djela, sadržaja krivnje i izbora krivičnopravne sankcije, odnosno odmjeravanja kazne.

Uočeni nedostaci u optužnicama i presudama otvaraju i pitanje samoedukacije tužilaca i sudija u okviru tužilaštava i sudova u kojima rade i ukazuju na potrebu utvrđivanja stalnih i obaveznih oblika te vrste edukacije. Ona bi trebala obuhvatiti i upoznavanje tužilaca i sudija sa stavovima viših sudskih instanci.

Priroda i sadržina uočenih nedostataka ukazuje i na nedostatak svijesti tužilaca i sudija o značaju pismene izrade optužnica i presuda. Ona je dijelom rezultat i neodgovarajućeg nastavnog programa na pravnim fakultetima, koji bi trebali više pažnje posvetiti značaju pismene izrade optužnica i presuda i praktičnoj obuci studenata u pisanju značajnih pravosudnih odluka.

Potrebno je preispitati i način ocjenjivanja pismenog dijela pravosudnog ispita. Kriteriji na osnovu kojih se ocjenjuje pismeni dio ispita moraju biti definirani i njegovo ocjenjivanje objektivizirano. Otklanjanje ovih nedostataka doprinijelo bi većem kvalitetu kadra koji ulazi u pravosuđe.

Izvršeni pregled optužnica i presuda nametnuo je kao jedan od mogućih uzroka nedostataka pri njihovoj izradi nedovoljnu jasnoću i preciznost zakonskih odredaba koje se odnose na sadržaj optužnice i presude. Pojedini elementi zakonom utvrđenog sadržaja optužnice očito se različito razumijevaju, pa bi bilo neophodno njihovo bliže zakonsko reguliranje (naprimjer, šta se podrazumijeva pod rezultatima istrage).

Također, nužno je razmotriti potrebu izričitog propisivanja u zakonu sadržaja presude na osnovu priznanja i presude na osnovu sporazuma o krivnji kako bi se osiguralo da sadržaj tih presuda omogućava uvid u saglasnost postupka koji je prethodio donošenju presude sa zakonom te u ispravnost činjeničnih i pravnih utvrđenja suda a kako bi istovremeno bio i u skladu s konsenzualnim karakterom tih presuda.

Također, bilo bi neophodno u zakonima bliže odrediti sadržaj presude koja se donosi u postupku izdavanja kaznenog naloga jer je očito da se zahtjev da se u obrazloženju te presude ukratko navedu razlozi koji opravdavaju izricanje presude kojom se izdaje kazneni nalog ne shvata pravilno.

6.

Bibliografija

1. Babić, Miloš, Ljiljana Filipović, Ivanka Marković, i Zdravko Rajić. *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Knjiga I–II. Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope; Evropska komisija, 2005.
2. Krapac, Davor. "Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku". *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63, br. 1 (2013), str. 5–70.
3. Sijerčić-Čolić, Hajrija, Malik Hadžiomeragić, Marinko Jurčević, Damjan Kaurinović, i Miodrag Simović. *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće/Savjet Evrope; Evropska komisija, 2005.

Dokumenti

1. Commission européenne pour l'efficacité de la justice (CEPEJ). Mesurer la qualité de la justice, CEPEJ(2016)12. Strasbourg: CEPEJ, 7. 12. 2016. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.sp?p=&Ref=CEPEJ\(2016\)12&Language=lanFrench&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.sp?p=&Ref=CEPEJ(2016)12&Language=lanFrench&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true) (stranica posjećena 21. 8. 2017).
2. Conseil Consultatif des Procureurs Européens (CCPE). Avis n° 11 (2016) du Conseil consultatif de procureurs européens sur la qualité et l'efficacité du travail des procureurs, y compris dans la lutte contre le terrorisme et la criminalité grave et organisé, CCPE(2016)3F. Strasbourg: CCPE, 18. 11. 2016. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CCPE\(2016\)3&Language=lanFrench&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CCPE(2016)3&Language=lanFrench&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true) (stranica posjećena 21. 8. 2017).
3. Konsultativno vijeće evropskih sudija (CCJE). Mišljenje br. 11 (2008) Savjetodavnoga vijeća evropskih sudaca (CCJE) o kvaliteti sudskih odluka upućeno Odboru ministara Vijeća Evrope, CCJE(2008)5. Strasbourg: CCJE, 18. 12. 2008. https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=18235 (stranica posjećena 21. 8. 2017).
4. Vijeće ministara. Preporuka CM/Rec (2010)12 Komiteta ministara zemljama članicama Vijeća Evrope o sudijama: nezavisnost, učinkovitost i odgovornost. Vijeće ministara, 17. 10. 2010. http://www.uhs.hr/data_sve/docs/CM_Rec%20_2010-hr.pdf (stranica posjećena 21. 8. 2017).

Zakoni i konvencije

1. "Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama". *Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori* 6/99.

2. "Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine". *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine* 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14 i 46/16.
3. "Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKPFBiH)". *Službene novine FBiH* 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14.

Sudske odluke

1. Kantonalni sud u Tuzli. Rješenje br. Kž 165/00, 4. 10. 2000.
2. Kantonalni sud u Livnu. Rješenje br. Kž 31/00, 19. 11. 2000.
3. Vrhovni sud Federacije BiH. Presuda br. 01 0 K 004803 12 KžK, 20. 4. 2015.
4. Vrhovni sud Federacije BiH. Presuda br. 01 0 K 004803 12 Kž 2, 13. 6. 2012.
5. Vrhovni sud Federacije BiH. Presuda br. 06 0 K 004496 16 Kž 2, 8. 6. 2016.
6. Vrhovni sud Federacije BiH. Rješenje br. 09 0 K 014123 14 Kž 11, 8. 4. 2014.
7. Vrhovni sud Federacije BiH. Rješenje br. Kž 438/05, 22. 8. 2006.
8. Vrhovni sud Federacije BiH. Rješenje br. 09 0 K 016252 13 Kž 5, 6. 11. 2014.
9. Vrhovni sud Federacije BiH. Rješenje br. 07 0 K 005047 11 Kž 2, 4. 5. 2011.
10. Vrhovni sud Federacije BiH. Rješenje br. 03 0 K 006047 11 Kž, 14. 3. 2012.

O autorici

Ljiljana Filipović je od 2003. godine sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, a prije toga je bila sudija Kantonalnog, odnosno Višeg suda u Tuzli i Općinskog suda u Tuzli. Na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu je diplomirala 1981. godine, magistrirala 2003. godine, te doktorirala 2015. godine sa temom "Identitet presude i optužbe". Autorica je više članaka iz oblasti krivičnog i krivičnog procesnog prava.

ANALITIKA – Centar za društvena istraživanja je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i razvojem javnih politika u širem smislu. Misija Analitike je da na osnovu kvalitetnih istraživanja i odgovarajuće ekspertize ponudi relevantne, inovativne i praktične preporuke usmjerene na promoviranje inkluzivnih i boljih javnih politika, kao i na sveukupno unapređenje procesa njihovog donošenja.

www.analitika.ba
